

מראי מקומות - בבא מציעא מ"ז

(והוא לכאור' ג"כ לשיטתו) דכל חליפין מקפיד קפדי היינו אפי' קרקעות בקרקעות, דאע"פ שאין בהם אונאה, מ"מ אדם מקפיד על שווין בחליפין. והביא ראיה מתוספתא בקידושין דיש דין חליפין בהחליף קרקע בקרקע, ואע"פ שסתמא יש בהם הקפדה, מ"מ קונים אהדי בחליפין. וע"ע בפרישה (חו"מ ר"ג, ב') שג"כ נקט דשאלת הגמ' היתה בקנין סודר, שכי' דאף דודאי מקפיד בחליפי שוה בשוה, והוא קונה טפי מבקנין סודר, זהו רק למסקנת הגמ' דאף דמקפיד, מ"מ מהני בתורת קנין חליפין.

(ד) והב"ע דא"ל חמור בפרה וטלה, ומשך את הפרה ועדיין לא משך את הטלה, וכי' כ' הרשב"א דמה דלא מהני כלל הוא משום דאין החמור ראוי ליחלק, אבל אילו א"ל פרה וטלה בכור חטים, ומשכה לפרה ולא משכה לטלה, קנה חטים כנגד הפרה. אולם כ' הריטב"א "ושמעו" מהכא שהקונה מטלטלין במקח אחד ומשך מקצתן לא קנה עד שימשוך הכל... ומיהו דוקא בשלא נתן מעות, אבל משך ופרע דמים, ראשון ראשון קנה".

(ה) בכליו של קונה, דניחא ליה לקונה דלהוי מקנה קונה כי היכי דלגמר ולקני ליה - לכאור' ק', מה ליה לכל האריכות, הרי לכאור' הדבר פשוט הוא למה מהני, הרי תמורה הוא, הקונה יתן כליו והמקנה נותן החפץ תמורתו. וע' בזכרון שמואל (מ"ז, ב', ד"ה ועל כן) דחקר במהות קנין סודר, האם הוא כקנין כסף, רק דאינו נותן כסף אלא סודר, או דלמא הוי מעשה קנין בעלמא, דע"י נתינת הסודר הוי נעשה גמירות דעת של שניהם לעשות הקנין. וכ' דמאריכות דברי הגמ' כאן לכאור' משמע דא"יז אלא מעשה קנין בעלמא, דעל ידו נגמר דעתם, אבל לא מהני באמת מתורת תמורה.

(ו) בכליו של מקנה - כ' תוס' דהיינו דוקא בכליו של מקנה, ולא בכליו של קונה, דהא מקרא יליף לקמן. אולם ע' במסורת הש"ס שהביא

(א) ויש לו עליו אונאה, דמכור לי באלו קאמר ליה - פרש"י, לשון ממכר ולא לשון חליפין. וכ' הנמוקי יוסף (כח. בדפיו) דמשמע מדבריו דס"ל דחליפין אין בהם אונאה א"כ מקפיד עליהם, דבכה"ג ודאי יש בהם אונאה. אולם הביא מהרמב"ן דאפי' חליפין יש להם אונאה כמכר, ומאי דקאמר מכור לי, לאו משום לשון מכירה דוקא, דה"ה בחליפין, אלא ה"ק, אע"פ שאמר באלו, שנראה שאינו מקפיד, אינו יוצא מידי אונאה לעולם, בין אם מכירה בכסף הוא או בחליפין. וע"ע בריטב"א דביאר דעה זו קצת יותר.

(ב) ר' אבא א"ר הונא קנה ואין לו עליו אונאה - כ' הר"ן דמה שאין בו אונאה, היינו משום שאינו מקפיד כלל, וכ' שא"יז מדין חליפין כלי בכלי, דהתם ודאי יש לו אונאה [כ"כ כוונתו, ולכאור' ס"ל כדעת רש"י בהמשך, דנדון הגמ' הוא קנין סודר, ולא חליפי שוה בשוה].

(ג) חליפין ומקפיד עליהן מאי - פרש"י, דמקפיד שיהי' הסודר שוה כ"כ. ומבואר מפירושו דשאלת הגמ' הי' גם לענין קנין סודר, וע"ז אמר רבא דאטו בשופטני עסקי', אלא ודאי כל חליפין מקפיד קפדי. אולם ע' בריטב"א שכי' דשאלת הגמ' הוא בחליפין שוה בשוה, האם אמרי' דכיון דמקפיד על השויות נמצא דהוי דומה לקנין מעות, או דלמא הוי כקנין סודר, דודאי אין לו קפידא. וע"ע בריטב"א ישנים מש"כ בזה. וע"ע בפני יהושע דתמה על פרש"י דנקט דשאלת הגמ' הוא גם לענין קנין סודר, שהרי לכאור' פשוט הוא דאינו אלא לענין חליפי שוה בשוה, אבל בקנין סודר פשוט שאינו מקפיד, דהא הדר סודר למרי', ולמה יקפיד. וע' ברש"י בהמשך דכ' דאטו בשופטני עסקי', דלא קפדי לדעת שיהו שוות קצת דמים שיטב בעיניו לתת לו את שלו כנגדו, וזהו לשיטתו, דבקנין סודר מיירי, וודאי כל א' אינו רוצה ליתן את שלו אלא בעד דבר שיש בו איזה שויות, אפי' באופן של קנין סודר. ופי' דאטו חליפין "דקרא" בשופטני עסקי', ולכאור' לשיטתו דמדברים בקנין סודר, דהא חליפין דקרא לכאור' הי' קנין סודר. אבל הריטב"א פי'

(ט) **אבל מוריקא לא איצטריך- הק' הפורת יוסף,** איך שייך לומר דלא איצטריך, הא שמואל ס"ל דקני. ותי' דאפשר דהכוונה הוא דכיון דממעטינן מטבע, כ"ש מוריקא.

(י) **ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה וכו'-** יש לחקור, האם הפקיעו חז"ל קנין מעות לגמרי, דאינו קונה כלל, וכמו משמעות לשון הגמ' לכאו', או דלמא לא תקנו אלא דע"י חזרתו יכול להפקיע הקנין. וע' בקהלות יעקב (מ"א) שהביא מהשו"ת חתם סופר (יו"ד שי"ד) דזה תלוי במה שנח' הבעל המאור והרמב"ן (ע' לקמן במה שהבאנו דבריהם), דבעל המאור ס"ל דאינו יכול לחזור אלא כל זמן דהחטיטין הן בעין, אבל אם נשרפו החטיטין, שוב אין הלוקח יכול לחזור, דשוב אינו בעין (ובאמת כן משמע מדברי רש"י, דכ' דכל מה שתקנו שיכול לחזור הוא שיהי' יכול המוכר לחזור אם נתייקרו החטיטין, ולכן יציל החטיטין משריפה, ולא כ' דיחזור שמא יחזור הלוקח כיון שהי' שריפה, משמע דבכה"ג אין הלוקח יכול לחזור). והרמב"ן חולק וס"ל דיכול הלוקח לחזור. וכ' החת"ס דמחלקותם בזה, דבעה"מ ס"ל שתקנו רק זכות חזרה, אבל הרמב"ן ס"ל דהפקיעו כל המקח מיד. אולם, כ' הקה"י דיש לדחות התלי', ויתכן דגם הרמב"ן ס"ל דלא ביטלו קנין המעות עד שעת החזרה, אלא דמשום תקנת חזרה תקנו חכמים שיהי' יכול לחזור בו, ואז כשחזר בו מבטל את המקח למפרע.

(יא) **מ"ט דר"ל-** העיר הריטב"א על לשון הגמ', דהול"ל או מנא הני מילי, או היכא מפורשת, וכו'.

(יב) **אי אמרת בשלמא מעות קונות- פרש"י,** דאם מוקמי' לי' ברשותי' לחזור בו אם הוקרו, מסר נפשי' לאצולינהו, מימר אמר עדיין שכרי תלוי בהם, וכו'. ולכאו' דבריו תמוהים, דאם מוקמי' להו ברשותי', א"כ שלו הם, וודאי ימסור נפשו לאצולינהו, דאם לא יצילם, יהי' ההפסד שלו לגמרי. אלא לכאו' משמע דבעצם מעות קונות, אלא שנתנו לו חז"ל זכות חזרה עד שיעשה משיכה. וכן משמע מדברי רש"י (ד"ה כך תקנו) דהחשש הוא שמא יראה הלוקח שהדליקה באה

מתוס' בגיטין (מ.) דהביא דדעת רש"י הוא דכליו של מקנה מהני, וכש"כ כליו של קונה. ובאמת לכאו' יש להעיר קצת על תוס' דידן, דאם גזה"כ הוא, א"כ למה צריך הגמ' לפרש טעם כלל. וכ' הריטב"א דבין רב ובין לוי ילפי' מקרא, אלא דכל חד וחד קצת טעם יהיב לקרא. וכ' דכיון דעיקר הטעם של לוי, דמהני בכליו של מקנה, הוא משום גזה"כ, א"כ לא פלגינן בין אדם חשוב לאדם שאינו חשוב, אף דבעיקר הסברא שייך רק אצל אדם חשוב, וכדאי' בקידושין (ז.), דאם נתנה מתנה לאדם חשוב, יכולה להתקדש בהנאה שקיבל המתנה ממנה.

(ז) **הוה מפיק לאפך פולסא דנורא- פרש"י,** ניצוצות של אור, לשון שמתא קאמר, שחשדתו בזה. וע' בתוס' ר' פרץ שהביא פי' שהי' מנגיד לי', וכ' שאין מסתבר לפרש כן, משום דלא ס"ל כוותי' דלנגיד לי'. אלא פי' דהי' משיב לך תשובות.

(ח) **תמורה זו חליפין- כ' תוס' דתמורה זו חליפין** היינו חליפי שוה בשוה, ולקיים כל דבר היינו חליפי סודר. וגם מדברי רש"י מדוייק שיש חילוק בין קנין סודר ובין חליפי שוה בשוה, שכ' (ד"ה זו חליפין) שמחליף כלי זה בחפץ שכנגדו (וכן דייק בזכרון שמואל סי' מ"ד), אלא דלפי רש"י המקור לקנין סודר הוא גאולה זו מכירה. וכ' תוס' דגדר של שוה בשוה הוא דמהני אפי' בפירי, ואינו ממש כמו קנין סודר. ולענין אם לוי מודה דמהני כליו של קונה, בזה אי' ב' שיטות בתוס' בסוגיין. תוס' במו. כ' לענין המשנה לקמן המחליף פרה בחמור, פירושו היינו המחליף פרה בהנאת קבלת חמור. אבל בתוס' בעמוד ב' אי' דללוי דאמר כליו של מקנה, קרא דשוה בשוה בא לומר דללוי מהני חליפי שוה בשוה אפי' בכליו של קונה. וע"ע בזכרון שמואל דפי' דחלוקים גדר קנין סודר וגדר קנין שוה בשוה בעיקר יסוד דינם, דקנין סודר הוי בגדר מעשה קנין בעלמא, וחליפי שוה בשוה הוי על דרך קנין כסף, דמה שנותן לחבירו משעבדו ליתן דבר בעבור החפץ שנתן לו.

אינו יכול לחזור אלא משום שרצו חכמים להשוות מדותיהם.

ויאמר חזרני בי, ולכן יחזר המוכר להצילו, ומשמע דדוקא שהוא משום שהדליקה עדיין לא בא, אבל אם כבר בא הדליקה, שוב אין הלוקח יכול לחזור בו, ומשמע דסכ"ס הרי הוא ברשות הלוקח עד שחזר בו. וכן ע' בהגהות מיימונית (מכירה ג', אות ח') שדייק כן מדברי רש"י (וכן דייק התוס' הרא"ש כאן), וכ' דהרי"ף והרמב"ם מפרשים דלא כזה, אלא דאף לענין אונסין הרי הוא ברשות המוכר לגמרי. וע"ע בבעל המאור (כח: בדפיו) דכ' דאם נאנס או נאבד או נשרף, דליתיה בעולם, אינו יכול לחזור, דהדין הוא דכיון דמעו קונות דבר תורה, אינו יכול לחזור בו א"כ קיים. והוכיח דין זה מהא דאי' דתקנה שיהי' ברשותו כדי דאם אתרמי ל' רווחא ליהדר ב', ומבואר דעיקר המשיכה לא תקנו אלא במוכרין, ואגב מוכרין תקנו ללקוחות. אולם ע' במלחמת (שם, וכן בחידושינו) שחולק ע"ז, וס"ל דהלוקח יכול לחזור אפי' אם נשרפו החטים, דאל"כ למה יצילו המוכר, הרי הזול מצוי כמו היוקר, וא"כ אולי אם יצילו יזול, ויחזור הלוקח, ונמצא דהפסיד ע"י הא דהצילו. אלא ודאי יכול הלוקח לחזור אפי' אם נשרף. וכן ע' בתוס' כאן שהביא מר"ת דיכול הלוקח לחזור אפי' לאחר שנשרף. וכ' הרמב"ן דגם אין לדייק מרש"י דלא כן, דלא היתה כוונתו לומר אלא שעיקר התקנה למוכר תקנה, ובהכי סגי' לן, אלא שאגב המוכר תקנו ללוקח, אבל באמת שאם נאנס, למוכר נאנס [ולכאור' זה סותר למש"כ הרמב"ן במלחמת, דגם לגבי המוכר הי' צריך לתקן דאם נאנס יהי' יכול הלוקח לחזור, וע"ע].

(ג) דאמר ר' חסדא כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות- כ' הרמב"ן, דהיינו שהשוו חכמים מדותיהם שלא יהא יד אחד על העליונה, וכ"ש דאי אמרת דלוקח יכול לחזור בו דמסר מוכר נפשי' וטרח ומציל, כדי שלא יחזור בו אם נשרפו. והביא הרמב"ן שיש מי שהק', למה לא אמרו חכמים שיהא הלוקח יכול לחזור ולא המוכר [דהיינו, כיון דאמרי' דאם הלוקח יכול לחזור בו, ודאי טרח להציל, א"כ לימא דרק הלוקח יהי' יכול לחזור בו]. וכ' הרמב"ן דאין מקום לשאלתו, דיציבא בארעא וגירא בשמי שמיא, שהמוכר שהכסף והפירות בידו אינו יכול לחזור בו, והלוקח יכול לחזור בו, אלא אדרבה, עיקר חזרה במוכר נתקנה, ולוקח